

ЧИ ДОЦІЛЬНО ВИДІЛЯТИ РЕЧОВІ ДОКАЗИ В СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ?

Зеленьк А.С.,

аспірант ДВНЗ «Ужгородського національного університету»

Стаття 57 ЦПК України чітко визначає систему доказів, які можна використовувати в цивільному процесі для встановлення обставин цивільної справи: пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, письмових доказів, речових доказів, зокрема звуко- і відеозаписів, висновків експертів. Таким чином, нормативно визначено, що речові докази

входять до числа судових доказів, використання яких є допустимим з точки зору положень цивільного процесуального законодавства України.

Перед тим як визначати юридичну природу речових доказів варто, на наш погляд, визначитися із одним принципово важливим питанням: а чи варто взагалі виділяти речові докази в системі судових доказів у цивільному процесі?

Становлення та розвиток інституту речових доказів наочно демонструє, що власне речових доказів серед кола судових доказів у цивільному процесі тривалий час не виділяли.

ЦПК УРСР 1963 року вперше серед засобів доказування виділяє речові докази (ч. 2 ст. 27). Він вперше на нормативному рівні дає визначення речових доказів: предмети, які своїми властивостями свідчать про обставини, які мають значення для справи (ст. 52 ЦПК УРСР 1963 р.). Інформація по речовим доказам починає фігурувати у способах забезпечення доказів (ст. 36 ЦПК УРСР 1963 р.), у витребуванні речових доказів (ст. 53 ЦПК УРСР 1963 р.), у регламентованому порядку зберігання речових доказів (ст. 54 ЦПК УРСР 1963 р.), в огляді речових доказів, які швидко псуються (ст. 55 ЦПК УРСР 1964 р.), у поверненні речових доказів (ст. 56 ЦПК УРСР 1963 р.), при регламентації судових витрат, які пов'язані з оглядом на місці (ст. 63 ЦПК УРСР 1963 р.). Таким чином, повноцінно, відповідно до сучасної моделі цивільного судочинства інститут речових доказів було сформовано у цивільному процесуальному законодавстві України тільки в 1963 році.

Отже, саме з прийняттям ЦПК УРСР 1963 року вперше у цивільному процесуальному законодавстві чітко було визначено можливість використання безпосередньо речових доказів, а не актів, які склалися в результаті їх огляду.

Відсутність згадування серед кола засобів доказування речових доказів до цього часу було свого роду закономірність у розвитку доказового права на території України. Мало того, практика нормативного регулювання системи судових доказів у цивільному процесі за кордоном також показує, що окремо такий вид доказів як речові провідні західноєвропейські країни не виділяють. Зокрема, ЦК Франції 1804 року серед засобів доказування, які даються для підтвердження цивільно-правових зобов'язань називає пояснення сторін у формі визнання та присяги, письмові докази та покази свідків [1, 290-303].

Новий ЦПК Франції 1975 року, регламентуючи порядок дослідження судових доказів у цивільній справі називає пояснення сторін та третіх осіб (ст. 184-199), письмові докази (200-203), покази свідка (204-231), участь спеціаліста у формі огляду, консультації та

експертизи (232-284-1), письмові докази (285-316), присяга (317-322) [2, 70-94]. Жодного слова про речові докази.

Цивільне процесуальне уложення ФРН 1877 року містить у собі такі види засобів доказування як огляд (§371-372а), покази свідків (§373-401), експертиза (§402-414), письмові докази (§415-444), допит сторін (§445-455) [3, 127-150]. Саме під оглядом у ФРН розуміють дослідження речових доказів, оскільки як зазначає §371 ЦПУ ФРН “доказування через огляд починається із визначення предмету огляду” [3, 127].

Слід сказати, що на території України історико-правові пам'ятки також говорили про огляд як засіб доказування і до 1963 року про речові докази як засоби доказування не згадували.

Таким чином, піднімається закономірне питання: слід вивести речові докази із числа судових доказів, за допомогою яких встановлюються обставини цивільної справи та розробити замість них процедуру судового огляду чи ні?

На нашу думку, в системі судових доказів цивільного процесу України речові докази варто залишити. К. С. Юдельсон вказував, що необхідність використання в цивільній справі речей як доказів зумовлена тим, що під час виникнення, здійснення, припинення правовідносин “приходиться мати справу не тільки з людьми, але і з речами” [4, 219]. Те, що у практиці вітчизняного цивільного процесуального права тривалий час не виділялися речові докази як вид судових доказів, а говорилося виключно про огляд пояснюється тим, що законодавець з точки зору юридичної техніки не бачив потреби суміщати в одній особі об'єкт спору та доказу, пояснює В. В. Молчанов [5, 277-278]. Слід вказати, що дореволюційні науковці вказували: “Предмети, носячи на собі сліди події, можуть самі по собі, своїм виглядом, положенням і т.д. свідчити про факти (сюди відносяться: межі, межові стовпи, моделі і т.д.)” [6, 218].

На нашу думку, відсутність в нормотворчій практиці України тривалий час такого поняття як “речовий доказ” і використання замість нього терміну “огляд” містить у собі більш глибокі та кардинальні підходи та трансформацію суспільної свідомості і ставлення до предметів матеріального світу, які проходять через конфліктні відносини сторін.

Як і раніше так і тепер до доказів ставляться як до засобів, “яке використовується для встановлення істинності фактів, засіб, що може бути і поганим і хорошим і повним і недостатнім” [7, 13]. Ось чому за кордоном до речових доказів ставилися та ставляться як до засобу доказування, яке використовує суд. З цього приводу, І. В. Решетнікова, аналізуючи цивільне процесуальне право США вказує, що вирішальне значення для ухвалення остаточного рішення по справі відіграє саме оцінка та огляд судом речових доказів, оскільки тільки вони є тією

можливістю, яка дозволяє суду пізнати сутність спору безпосередньо, а не у опосередкований спосіб через чіт-небудь покази [8, 157]. І саме цей підхід, який викристалізувався у зарубіжному цивільному процесі ще в XIX ст. був перенесений в царську Росію, а звідти і в радянське законодавство, яке тривалий час оперувало поняттям “огляд”.

Таким чином, відсутність у нормативних актах ряду країн світу, які стосуються цивільного процесу безпосередньої згадки про “речові докази” зумовлено тим, що законодавець не стільки акцентує увагу на самих матеріальних предметах, скільки на самій судовій процедурі, завдяки якій вилучається доказова інформація із цього предмету – “огляд”. Проте оскільки об’єктом “огляду” все-таки є предмет матеріального світу, то цілком справедливо, що вітчизняний законодавець змінив свій акцент від дій, за допомогою яких вилучається інформація до безпосереднього об’єкту, щодо якого такі дії вчиняються. Мало того, зміна таких акцентів зумовила те, що в доктрині цивільного процесу почали вивчатися характерні ознаки, які притаманні власне речовим доказам, а не специфіка, особливість процедури вилучення цієї інформації. Останнє також звичайно є важливим, але для повноцінного розуміння такого виду доказів як “речові докази” цього не достатньо. Тим більше, що сучасний технологічний рівень розвитку в суспільстві зумовив появу таких видів речових доказів як звукозапис чи відеозапис, розуміння яких не може охоплюватися таким поняттям як “огляд”.

Список використаних джерел:

1. Французский гражданский кодекс 1804 года / Перевод И. С. Петерского. – М.: Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1941. – 472 с.
2. Новый Гражданский процессуальный кодекс Франции / Пер. с франц. В. Захватаев / Предисловие: А. Довгерт, В. Захватаев / Отв. ред. А. Довгерт. – К. : Истина, 2004. – 544 с.
3. Гражданское процессуальное уложение Германии = Deutsche Zivilprozessordnung mit Einfuehrungsgesetz: Ввод. закон к Гражд. процессуальному уложению: пер. с нем. / [В. Бергманн, введ., сост.]. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 472 с. – (Серия «Германские и европейские законы»; Кн. 3).
4. Юдельсон К. С. Судебные доказательства и практика их использования в советском гражданском процессе. – М. : Госюриздат, 1956. – 249 с.
5. Молчанов В. В. Основы теории доказательств в гражданском процессуальном праве: Учебное пособие. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2012. – 360 с.

6. Нефедьев Е. А. Учебник русского гражданского судопроизводства. – [Издание третье] / Нефедьев Е. А. – М.: Тип. Имп. Мос. ун-та, 1908. – 403 с.
7. Бентам И. О судебных доказательствах / Бентам И. – [пер. съ франц. И. Горонович]. – К. : Типографія М. И. Фриза, 1876. – 421 с.
8. Решетникова И. В. Доказательственное право Англии и США / Решетникова И. В. – М. : Городец, 1999 – 283 с.